

ANALIZA SUVREMENIH POKAZATELJA U PUTNIČKOM PROMETU ZRAČNIH LUKA I PRISTANIŠTA U REPUBLICI HRVATSKOJ

STRUČNI ČLANAK

MARCIJA BUDIĆ I SLAVEN GAŠPAROVIĆ

Zračni promet u Republici Hrvatskoj posljednjih nekoliko godina bilježi rast koji se ogleda u rastu broja putnika, destinacija i broja prisutnih zračnih prijevoznika u hrvatskim zračnim lukama. Osim toga, dinamični rast i razvoj doživljava i niskotarifni zračni prijevoz, koji je posebno izražen kod zračnih luka Primorske Hrvatske što je povezano s trendom rasta turističkih kretanja. Cilj je ovog rada analizirati suvremene pokazatelje u putničkom prometu zračnih luka i pristaništa u Republici Hrvatskoj kroz prostornu diferencijaciju i analizu statističkih podataka temeljenim na broju prevezenih putnika, prisutnosti avioprijevoznika kao i povezanosti zračnih luka s destinacijama (u turističkoj sezoni i izvan nje).

Ključne riječi: zračna luka, zračno pristanište, putnički promet, niskotarifni prijevoznici, Republika Hrvatska

Uvod

Zračni promet nedvojbeno predstavlja iznimno važnu granu prometa, a posljednjih godina u stalnom je porastu prvenstveno zahvaljujući liberalizaciji i deregulaciji tržišta, te ekspanziji niskotarifnih zrakoplovnih prijevoznika. Visoka cijena usluge zračnog prijevoza godinama je odbijala putnike. Danas je smanjenje troškova temelj strategije cijele avioindustrije s ciljem ponude što povoljnijih cijena. Zadnjih dvadesetak godina diljem svijeta osnivaju se niskotarifne kompanije (*low-cost*) za prijevoz putnika. Osnovna karakteristika tih kompanija odnosi se na drugačiju poslov-

nu strategiju, kojoj je cilj prvenstveno smanjiti operativne troškove. Na taj način prijevoz postaje dostupniji većem broju putnika dok im udobnost i dodatne usluge nisu toliko važne (Krajnović i dr., 2014). Jednostavnost proizvodnje, usluge i organizacije poslovanja faktori su koji niskotarifnim kompanijama omogućuju snižavanje troškova prijevoza, a time i cijene za krajnje korisnike (Gašparović i dr., 2012). Zračni promet bilježi rast u Republici Hrvatskoj. On se ogleda u rastu broja putnika, destinacija i broja prisutnih kompanija u hrvatskim zračnim lukama. Također, dinamični razvoj niskotarifnog zračnog prijevoza u Republici Hrvatskoj ogleda se u činjenici njegovog, iz

godine u godinu, sve većeg korištenja (Gašparović, 2011). Taj je trend posebno izražen kod zračnih luka Primorske Hrvatske što je povezano s trendom rasta turističkih kretanja.

Cilj je ovog rada analizirati recentne pokazatelje u putničkom prometu zračnih luka i pristaništa u Republici Hrvatskoj. Stoga su kroz prostorni okvir analizirani statistički podaci hrvatskih zračnih luka i pristaništa temeljem broja prevezenih putnika, prisutnosti avio-prijevoznika kao i povezanosti zračnih luka s destinacijama kako u turističkoj ljetnoj sezoni tako i izvan nje. Napravljen je i osvrt na aktualni trend rasta broja prisutnih niskotarifnih zračnih prijevoznika.

POKAZATELJI PUTNIČKOG PROMETA ZRAČNIH LUKA I PRISTANIŠTA

U Republici Hrvatskoj postoji sedam zračnih luka: Zagreb, Osijek, Split, Dubrovnik, Rijeka, Pula, Zadar, te dva zračna pristaništa (od većeg značenja) Brač i Mali Lošinj (sl. 1 i sl. 2).

U kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske nalaze se dvije zračne luke: Zagreb i Osijek. Zračna luka Zagreb glavna je ulazna točka u Republiku Hrvatsku zračnim putem. Od 1964. godine kada je otvorena za civilni promet razvijala se infrastruktura i rastao je broj putnika. Danas zračnom lukom upravlja koncesionar koji je osnovao novu tvrtku, Međunarodnu zračnu luku Zagreb d.d. (MZLZ) (Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, 2017). Promatrajući infrastrukturno, Zračna luka Zagreb nosi referentni kod 4E dodijeljen od Organizacije međunarodnog civilnog zrakoplovstva (ICAO). Kod 4E k znači da je uzletno-sletna staza duža od 1800 metara, te da mogu slijetati zrakoplovi raspona krila i do 65 metara (Pavlin, 2002). Duljina uzletno-sletne staze Zračne luke Zagreb je 3252 metra. To

znači da mogu slijetati i najveći putnički zrakoplovi. Zračna luka Zagreb pripada u kategoriju IIIB, što znači da je opremljena instrumentima za precizan prilaz zrakoplova i mikrovalnim sustavom za slijetanje. Zrakoplovi mogu slijetati i u najtežim meteorološkim uvjetima kada je visinska vidljivost mala. Niz zrakoplovnih prijevoznika posluje izravnim linijama prema Zagrebu, a one s najvećim brojem linija su članice Star Alliance grupacije: Croatia Airlines, Lufthansa i Austrian. Zračna luka Zagreb izravno je povezana s 29 država i 40 destinacija, a osim europskih destinacija, Zračna luka Zagreb povezana je i s Dubaijem, Dohom, Tel Avivom, Torontom i Seulom. Putem *hubova* povezana je gotovo s cijelim svijetom. *Hubovi* su veće i značajnije zračne luke višeg reda velike koncentracije putnika i robe koje služe za transfer ili presjedanje putnika prema drugim zračnim lukama.

Iako je danas teško striktno razlučiti niskotarifne kompanije jer se u niskotarifne uračunavaju i sestrinske podružnice konvencionalnih kompanija osnovane sa svrhom konkuriranja klasičnim low-cost-ovima i charter letovi, u zračnoj luci Zagreb posluje 80,8 % *full service*, 15,4 % *low cost* i 3,8 % charter kompanija (Air Canada Rouge, Flydubai, Eurowings, Vueling, i Norwegian (HTZ, 2019). Grad Zagreb postaje sve zanimljiviji turistima kao primarna destinacija, te se javlja potreba za cjenovno povoljnijim letovima. Međutim, u zračnoj luci trenutno posluje mali broj niskotarifnih kompanija. Prilagođavanjem novim trendovima u svom poslovanju zračna luka privukla bi više cjenovno osjetljivih turista, a time potaknula nova zapošljavanja i gospodarski rast.

U promatranom vremenskom periodu od 2013. od 2018. godine (tab. 1.) vidljivo je da zračna luka bilježi rast broja putnika. On je

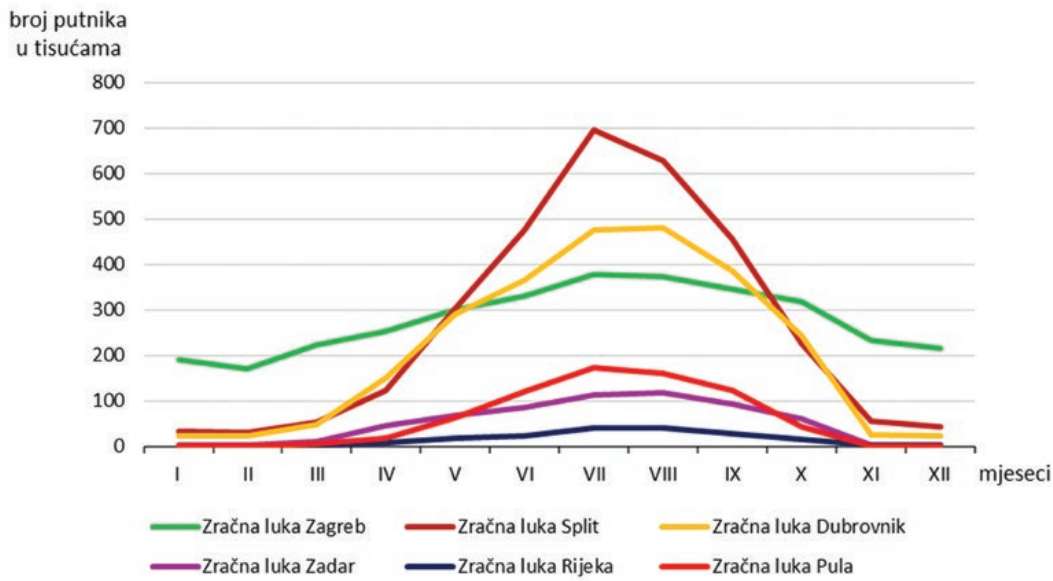

Sl.1. Zračne luke i zračna pristaništa u Republici Hrvatskoj

Izvor: SRPJ, 2013.

povećan je s 2 286 000 u 2013. godini, na 3 322 000 u 2018. godini, što je porast od 45,3 %. Zanimljivo je pratiti porast 2017./2018. kada se bilježi najveći godišnji porast. Razlog tome je činjenica da je 2017. godine počeo s radom novi putnički terminal. Veći kapaciteti i kvaliteta privukli su nove kompanije i uspostavljene su nove linije. U prilog tome govori činjenica da od svibnja 2017. redovno prometuje „Emirates“ i to najvećim zrakoplovom koji slijeće u Zračnu luku Zagreb Boeing 777-300ER (Emirates, 2019). U 2018. uspostavljena je i redovna linija s Južnom Korejom (Zračna luka Zagreb, 2019). Zračna luka Zagreb u zimskom redu letenja (izvan sezone) i dalje je dobro povezana s velikim brojem destinacija,

iako sa smanjenim brojem letova (tab. 2., sl. 3.). Prema ljetnom redu letenja iz 2019. godine, Zagreb je dodatno povezan i s Italijom (Milano), Irskom (Dublin), Finskom (Helsinki), Norveškom (Oslo), Kanadom (Toronto), Rumunjskom (Bukurešt), Rusijom (Sankt Peterburg), BiH (Mostar) (HTZ, 2019). Evidentno je da je u Zračnoj luci Zagreb znatno manje izražena sezonalnost u odnosu na primorske zračne luke tj. ne postoji izraziti vrhunac prometa ljeti, nego je konstantno visok i relativno ujednačen broj putnika i operacija (odnosno slijetanja i polijetanja zrakoplova) tijekom cijele godine. Možemo zaključiti da Zračna luka Zagreb nije isključivo turistički orijentirana, nego je i najznačajnija poslovna zračna luka.

Sl. 2. Broj putnika u hrvatskim zračnim lukama po mjesecima u 2018. godini

Izvor: podaci zračnih luka.

U kontinentalnom dijelu Republike nalazi se još jedna zračna luka. Zračna luka Osijek izgrađena je 1980. godine kao alternativna zračna luka aerodromu u Beogradu, s ciljem obavljanja prije svega robnog zračnog prijevoza. Zrač-

na luka prema ICAO klasifikaciji je 4D kategorije, uzletno sletna staza je dužine 2500 metara, širine 45 metara, što joj omogućava prihvat i otpremu najvećih putničkih i teretnih zrakoplova. Opremljena je sustavom za instrumen-

Tab.1. Broj putnika u zračnim lukama od 2013. do 2018. (u tisućama)

ZRAČNA LUKA	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Zagreb	2 286	2 418	2 576	2 757	3 081	3 322
Split	1 559	1 729	1 931	2 263	2 791	3 096
Dubrovnik	1 502	1 571	1 679	1 978	2 309	2 522
Pula	351	371	348	424	580	705
Zadar	454	476	471	502	574	585
Rijeka	139	102	134	141	137	179
Osijek	3	27	29	30	43	67

Izvor: DZS, 2019.

Tab. 2. Broj aviokompanija i destinacija po zračnim lukama (zima 2018./2019. i ljeta 2019.)

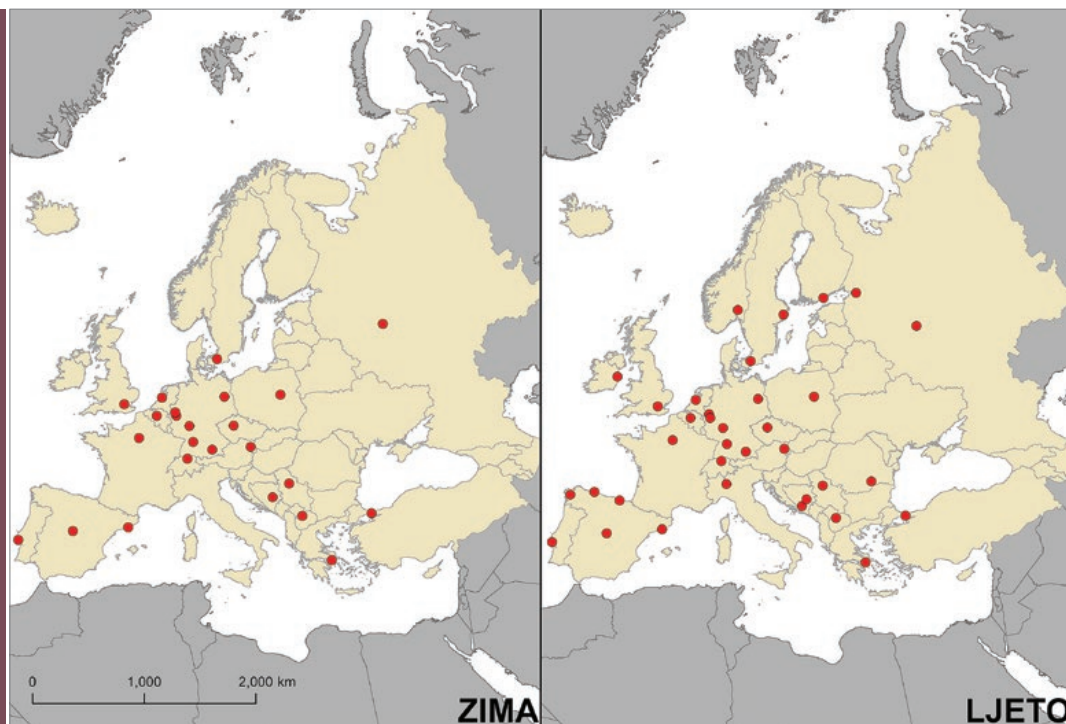
Red letenja	Zračna luka Zagreb		Zračna luka Split		Zračna luka Dubrovnik	
	Zimski	Ljetni	Zimski	Ljetni	Zimski	Ljetni
Low cost prijevoznici	3	4	3	15	8	15
Full service prijevoznici	15	21	2	17	7	16
Charter prijevoznici	1	1	2	24	1	4
Broj destinacija	28	40	14	96	24	60
Broj država	22	29	4	28	11	26

Izvor: HTZ, 2019.

talni prilaz prve kategorije (Zračna luka Osijek, 2019a). Osim domaćeg prometa (Croatia Airlines i Trade Air), izravne letove za Osijek obavljali su i Wizz Air (Basel) i Eurowings (Stuttgart i Köln) (Zračna luka Osijek, 2019b). Zračna luka Osijek kontinuirano je povećavala i ukupne operacije zrakoplova s 1153 u 2013. na 2305 u 2017. godini, no veći dio tih operacija odnosio se na nekomercijalni promet (poljoprivredni avioni, sportski avioni...) (DZS, 2019). Zračna luka Osijek ima povoljan prometni položaj. Kao dio Europske Unije, ima razvijenu cestovnu, nešto slabije razvijenu željezničku infrastrukturu, te je u blizini riječnog plovnog puta Dunava, što joj omogućava da bude karika u lancu multimodalnih prijevoznih mogućnosti Republike Hrvatske. Kako je Zračna luka Osijek izgrađena s ciljem obavljanja teretnog zračnog prometa, te ima izgrađenu svu potrebnu infrastrukturu, u hrvatskom je interesu iskoristiti takav potencijal. Stalni porast broja putnika vidljiv je u posljednjih nekoliko godina (tab. 1.). U tom periodu postotak povećanja je 2133,3 %. Takav rast rezultirao je i uvrštavanjem Zračne luke Osijek među pet najbrže rastućih zračnih luka u Europi za period 2013.-2018. godine u

kategoriji aerodroma do 5 milijuna putnika godišnje (ACI Europe, 2018).

U Primorskoj Hrvatskoj nalaze se preostale zračne luke i zračna pristaništa u Republici Hrvatskoj. Zračna luka Split otvorena je 1966. godine. Prema ICAO klasificirana je kao 4E, uzletno-sletna staza dugačka je 2550 metara, te je opremljena za instrumentalno slijetanje prve kategorije (precizno) (Zračna luka Split, 2019a, 2019c). Zračna luka Split povezana je s 96 međunarodnih destinacija putem 56 avioprijevoznika na godišnjoj razini, od toga 17 kompanija linijskog prijevoza, dok ostale čine niskotarifne i charter kompanije (tab. 2., sl. 4.). U ljetnom (sezonskom) redu letenja u unutarnjem prometu Split je povezan s Dubrovnikom, Osijekom, Pulom, Zagrebom i Rijekom, na kojim linijama prometuju Croatia Airlines i Trade Air. U zimskom periodu prometuju kompanije konvencionalnog prijevoza (Aegan Airlines, Croatia Airlines, Lufthansa...), a od niskotarifnih npr. Easyjet, Jet2.com i Eurowings. U unutarnjem prometu izvan sezone povezan je s Dubrovnikom, Osijekom, Pulom, Rijekom i Zagrebom. Podaci ukazuju

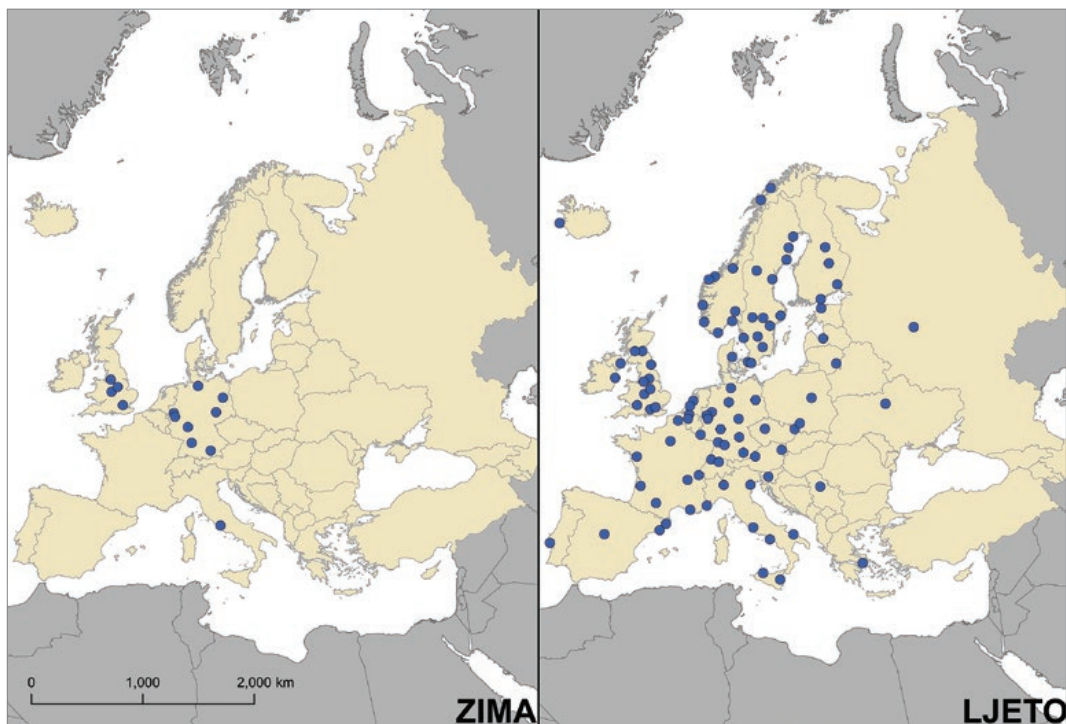
Sl. 3. Povezanost Zračne luke Zagreb s destinacijama u Europi (2018./2019.)

Izvor: izradili autori na temelju podataka DIVA GIS, 2020. i podataka zračne luke.

da su nosioci prometa u Zračnoj luci Split na godišnjoj razini niskotarifne i charter kompanije. Njihov odnos kumulativno gledajući sezonski je 39:5, ali s izrazitim padom u zimskim mjesecima. Osim što u ljetnom redu letenja u Split slijeće 56 kompanija što je najveći broj u Republici Hrvatskoj, u istom periodu broj putnika također je najveći u državi tj. raste na 696 509 (sl. 2.) (Zračna luka Split, 2019b). Iz iste slike također je vidljivo da Zračna luka Split ima najizraženiju sezonalnost, te broj putnika s gotovo 700 000 pada na svega nekoliko tisuća zimi.

Zračna luka Dubrovnik otvorena je 1962. godine. Duljina uzletno-sletne staze je 3300 metara (najdulja u Hrvatskoj), širina 45 metara, te je opremljena za instrumentalno slije-

tanje prve kategorije (precizno). Prema ICAO klasifikaciji ima kod 4E (Zračna luka Dubrovnik, 2019b). Zračna luka Dubrovnik direktno je povezana s 26 država i 60 destinacija na godišnjoj razini. Izrazita sezonalnost vidljiva je kako prema broju destinacija, tako i brojem prijevoznika između ljetnog i zimskog reda letenja (sl. 5.). Ti podaci dokazuju izravnu povezanost zračne luke Dubrovnik s turizmom, te predstavlja glavnu pristupnu točku za turizam Dubrovačko-neretvanske županije. Osim navedenih međunarodnih linija, Dubrovnik je u unutarnjem prometu povezan putem nacionalnih prijevoznika Croatia Airlinesa i Trade Air-a s Zagrebom, Rijekom, Splitom i Osijekom (samo ljeti). Tijekom 2019. godine ostvarena je i povezanost s Philadelphijom (SAD)

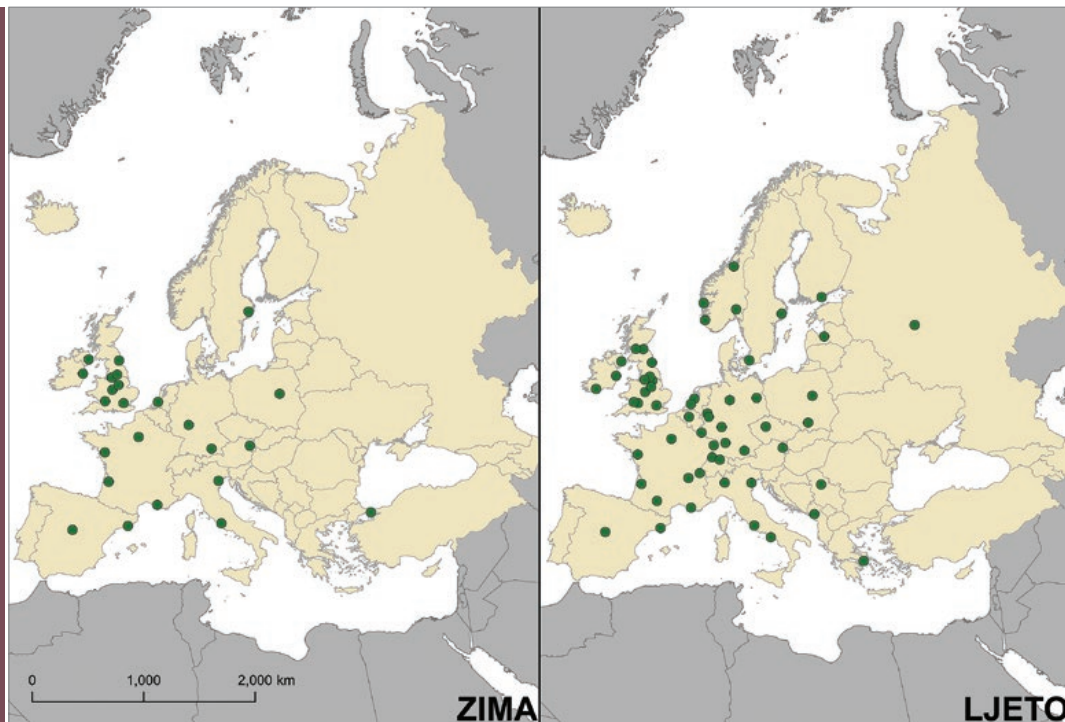
Sl. 4. Povezanost Zračne luke Split s destinacijama u Europi (2018./2019.)

Izvor: izradili autori na temelju podataka DIVA GIS, 2020. i podataka zračne luke.

tri puta tjedno. S obzirom da dio Dubrovačko-neretvanske županije nema izravnu vezu s ostatkom kopnene Hrvatske, te je geopolitički i teritorijalno izolirana od ostatka Republike Hrvatske i Europske Unije (zbog granice s Bosnom i Hercegovinom koja nije članica EU), Zračna luka Dubrovnik ima ključnu ulogu u osiguravanju pristupačnosti za posjetitelje. Činjenice da željeznički promet ne postoji, a cestovna povezanost podrazumijeva prelazak granice s BiH dva puta, ukazuju na važnost zračne luke u povezivanju domaćih i inozemnih odredišta s Dubrovnikom (Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, 2017). U promatranom vremenskom periodu Zračna luka Dubrovnik bilježi konstantan rast putnika i komercijalnih operacija zrakoplova.

Broj putnika u 2018. godini u odnosu na 2013. godinu porastao je za 67,9 %. Kretanje broja putnika u unutrašnjem prometu upućuje na daleko manji promet nego u međunarodnom prometu, tako da je u 2018. godine zabilježen i pad u odnosu na 2017. godinu za 4,5 % (DZS, 2019). Kao i u Zračnoj luci Split vidljiva je izrazita sezonalnost u broju putnika kompanija i destinacija (sl. 2, tab. 2.). Po broju putnika u ljetnim mjesecima 2018. godine odmah je iza Zračne luke Split s najvećim brojem putnika u kolovozu (481 863) (Zračna luka Dubrovnik, 2019b).

Zračna luka Pula započela je s radom 1967. godine. Duljina uzletno-sletne staze je 2950 metara, a širina 45 metara. Opremljena je s instrumentalnim sustavom za slijetanje prve

Sl. 5. Povezanost Zračne luke Dubrovnik s destinacijama u Europi (2018./2019.)

Izvor: izradili autori na temelju podataka DIVA GIS, 2020. i podataka zračne luke.

kategorije. Prema ICAO klasifikacija ima kod 4D (Zračna luka Pula, 2019). Pula je povezana s 37 međunarodnih destinacija u 15 država, ne računajući Hrvatsku. U unutarnjem prometu Croatia Airlines povezuje Pulu sa Zadrom, Zagrebom i Dubrovnikom, Trade Air s Splitom i Osijekom, te Silver Air s Malim Lošinjom. Od zrakoplovnih prijevoznika posluje 11 konvencionalnih prijevoznika i 16 niskotarifnih i charter prijevoznika (HTZ, 2019). Prema statističkim podacima u promatranom periodu Zračna luka Pula bilježi rast prema svim odabranim parametrima. Broj putnika 2018. godine u odnosu na 2013. godinu porastao je za 100,9 %.

Zračna luka Zadar otvorena je 1969. godine. Jedina je zračna luka u Hrvatskoj koja ima

dvije uzletno-sletne staze. Jedna je duga 2500 metara, a široka 45 metara, dok je druga duga 2000 i široka 45 metara. Zbog ovih dimenzija referentni kod zračne luke je 4E (Zračna luka Zadar, 2019a). Opremljena je instrumentalnim sustavom za slijetanje prve kategorije. Zadar je ljeti povezan s 36 destinacija u 15 država, ne računajući unutrašnji promet. Što se tiče unutarnjeg prometa Zadar je povezan s Pulom i Zagrebom na kojim linijama prometuje Croatia Airlines. Od zrakoplovnih prijevoznika posluje 7 konvencionalnih, te 12 niskotarifnih i charter kompanija (Zračna luka Zadar, 2019b). Ukupan broj putnika u stalnom je porastu čemu izrazito pridonosi stalni rast putnika u međunarodnom prometu. Godina 2018. bila je izrazito uspješna po broju

putnika (585 000), čiji je broj porastao za 1,9 % u odnosu na 2017. godinu, a broj operacija zrakoplova za 7,7 % (DZS, 2019) (tab. 1., sl. 2.). Zračna luka Zadar je u prvoj polovici 2019. godine svrstana među pet najprometniji u Europi u grupi 4 – mali regionalni aerodromi s prometom do 5 milijuna putnika (ACI Europe, 2019).

Zračna luka Rijeka nalazi se na otoku Krku. Za promet je otvorena 1970. godine, dužina uzletno-sletne staze je 2488 metara, širine 45 metara, a po ICAO klasifikaciji ima kod 4B. Opremljena je sustavom za precizni prilaz i slijetanje prve kategorije te je time opremljena za prihvata svih veličina zrakoplova (Zračna luka Rijeka, 2019). Prema ljetnom redu letenja u zračnoj luci posluje 13 aviokompanija, od toga 7 konvencionalnih i 6 niskotarifnih avioprijevoznika (Eurowings, Ryanair, Condor, Transavia, TUI, Volotea). Navedeni prijevoznici povezuju Zračnu luku Rijeka s 9 država i 16 destinacija. U unutarnjem prometu putem Croatia Airlinesa i Trade Aira, Rijeka je povezana s Dubrovnikom, Splitom i Osijekom. U zimskom redu letenja Rijeka je povezana samo s Münchenom (Croatia Airlines) i Düsseldorfom (Eurowings) (HTZ, 2019).

ZRAČNA PRISTANIŠTA

U Republici Hrvatskoj valja spomenuti i dva značajnija zračna pristaništa: Mali Lošinj i Brač. Razlika između zračne luke i zračnog pristaništa je u tome što je zračna luka aerodrom s najmanje jednim utvrđenim normiranim postupkom preciznog instrumentalnog prilazanja na kojem postoje postrojenja za smještaj, održavanje, popravak, te prihvata i otpremu zrakoplova, putnika i stvari, dok je zračno pristanište aerodrom za avione ili helikoptere u načelu namijenjen za uzlijetanje

i slijetanje u vizualno povoljnim meteorološkim uvjetima (Zakon o zračnom prometu, NN 127/13). Pritom je aerodrom površina na tlu ili vodi (uključujući objekte, instalacije i opremu) namijenjena za dolazak, odlazak i površinsko kretanje zrakoplova (Hrvatska tehnička enciklopedija, 2018).

Zračno pristanište Brač osnovano je 1992. godine i jedini je aerodrom otvoren u Hrvatskoj nakon osamostaljenja. Duljina uzletno-sletne staze je 1760 metara, dok je širina 30 metara. Prema ICAO klasifikaciji ima kodnu oznaku 3C (Pavlin, 2002). Zračno pristanište vezano je za turističke dolaske od ožujka do listopada. U tom periodu Brač je povezan sa Zagrebom, Deuvilleom (Francuska), Rotterdamom, Bruxellesom, te charterima s Grazom, Innsbruckom, Linzom, Pragom i Bečom. Od prijevoznika prisutni su Croatia Airlines (Zagreb i Graz), TUI Belgium (Deuville, Rotterdam i Bruxelles) i CSA (Innsbruck, Linz, Beč i Prag) (Zračno pristanište Brač, 2019a). Zračno pristanište Brač zadnjih godina doživljava rast putnika i letova, s naglim rastom putnika u 2017. godini što je rezultat rekonstrukcije provedene početkom godine (s 13 119 putnika 2016. godine, na preko 21 000 putnika 2017. godine) (Zračno pristanište Brač, 2019b).

Duljina uzletno-sletne staze zračnog pristaništa Mali Lošinj je 900 metara, a širina 30 metara. Opremljena je za instrumentalno slijetanje, neprecizan prilaz, prema ICAO klasifikaciji ima kodnu oznaku 1C (Pavlin, 2002). Zračno pristanište Mali Lošinj isključivo je vezano za turističke dolaske u periodu od 24.6. do 16. 9. Prema redu letenja za 2019. godine postoje izravne linije za Zagreb, Veneciju i Lugano.

Turistički aspekt razvoja navedenih zračnih pristaništa vidljiv je i u činjenici kako su oba u većinskom vlasništvu hotelskih lanaca.

ZAKLJUČAK

Analiza zračnog prometa Republike Hrvatske upućuje na činjenicu da je zračni promet u neprekidnom porastu, te da će se taj trend nastavljati. Takvi trendovi vide se u svim segmentima, od rasta broja putnika, broja destinacija do prisutnih avioprijevoznika. Iako je prognoza rasta pozitivan faktor, stalni rast postavlja pitanje održivosti, kako prateće infrastrukture tako i utjecaja na okoliš. Rast se zadnjih godina ne bilježi samo u segmentu prometa i prijevoza nego i u segmentu izgradnje infrastrukture. Tako su izvršeni veliki infrastrukturni projekti na tri najveće i najprometnije zračne luke (Split, Dubrovnik, Zagreb). Navedene zračne luke ujedno su i nositelji 85 % putničkog prometa u Republici Hrvatskoj. U 2018. godini kroz njih je prošlo 8 940 000 putnika, dok od ostalih 1 536 000 putnika otpada na sve ostale zračne luke zajedno. Najveći broj zračnih luka (5 od 7, te dva zračna pristaništa) nalaze se u Primorskoj Hrvatskoj, dakle izrazito turističkim područjima. Generatori rasta u tim zračnim lukama dolasci su stranih državljana - turista koji uglavnom koriste niskotarifne kompanije i charter prijevoznike.

Uočava se da se na hrvatskom tržištu događaju procesi u skladu s europskim trendovima, a to je ekspanzija korisnika niskotarifnih kompanija. Svojim poslovnim modelom baziranom na rezanju troškova omogućuju niže cijene prijevoza, te osim povećanja broja putnika može se zaključiti da su zaslužni i za proširenje emitivnih turističkih tržišta (posebice istočna i sjeverna Europa). Posluju u svim zračnim lukama u Republici Hrvatskoj, pogotovo tijekom ljetne sezone. Aerodromi Primorske Hrvatske dokazuju da je najveći pokretač potražnje u zračnom prometu turizam. To su dvije međuovisne grane i izražena sezonalnost zračnog prometa u Republici Hrvatskoj to dokazuje. Kroz analizu je vidljivo da u svim zračnim lukama, u svim segmentima promet značajno raste u ljetnim mjesecima i to s visokim stupnjem konkurencije. Jedino Zračna luka Zagreb ima konstantno visok i ujednačen broj putnika i operacija tijekom cijele godine. Zračni promet u Republici Hrvatskoj izravno je vezan za turizam i velika sezonska odstupanja u svim zračnim lukama ukazuju na nužnost promjene turističkog koncepta s ciljem produženja sezone. Nadalje, potrebno je izraditi plan razvoja infrastrukture prema destinaciji, proučavajući poslovne modele turističkih odredišta i zračnih prijevoznika, pritom pazeći na gustoću prometne infrastrukture kako bi se destinacije ekološki očuvale. Zračne luke moraju odlučiti o smjernicama svoga razvoja, kao i vrsti proizvoda i usluga koje nude.

LITERATURA

- GAŠPAROVIĆ, S., 2011: Zračni promet i turizam Primorske Hrvatske, *Geoadria* 16 (2), 155-187. <https://doi.org/10.15291/geoadria.284>
- GAŠPAROVIĆ, S., JAKOVIĆ, M., VRBANC, M., 2012: Hrvatske zračne luke u mreži europskih niskotarifnih kompanija, *Geoadria* 17 (1), 93-109. <https://doi.org/10.15291/geoadria.239>
- KRAJNOVIĆ, A., BOLFEK, B., NEKIĆ, N., 2014: Low-cost strategija u zračnom prijevozu putnika, *Oeconomica Jadertina* 4 (2), 3-32.
- PAVLIN, S., 2002: *Aerodromi I*, Fakultet prometnih znanosti, Zagreb.

IZVORI

- Airports Council International (ACI), ACI Europe, 2018: Airport Industry Connectivity Report 2018 <https://www.aci-europe.org/policy/connectivity.html> (23.8.2019.).
- Airports Council International (ACI), ACI Europe, 2019: Airport Traffic Report - June Q2 H1 2019 <https://www.aci-europe.org/policy/position-papers.html?view=group&group=1&id=11> (23.8.2019.).
- DIVA GIS, 2020, <https://www.diva-gis.org/> (15.01.2020.).
- Državni zavod za statistiku (DZS), 2019: Transport, Promet u zračnim lukama, www.dzs.hr (15.01.2020.).
- Emirates, 2019: Emirates fleet <https://www.emirates.com/english/experience/our-fleet/boeing-777/> (23.8.2019.).
- Hrvatska tehnička enciklopedija, 2019: Leksikografski zavod Miroslav Krleža <http://tehnika.lzmk.hr/aerodrom/> (13.8.2019.).
- Hrvatska turistička zajednica (HTZ), 2019: Pregled direktne zrakoplovne povezanosti, Odjel za istraživanje tržišta, <https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/pregled-letova> (22.8.2019.).
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, 2017: Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske 2017.-2030., Programi, strategije, planovi i izvješća, <https://mmpi.gov.hr/UserDocImages/arhiva/MMPI%20Strategija%20prometnog%20razvoja%20RH%202017.-2030.-final.pdf> (7.8.2019.).
- Središnji registar prostornih jedinica (SRPJ), 2013.
- Zakon o zračnom prometu, pročišćeni tekst zakona, NN 69/09, 84/11, 54/13, 127/13, 92/14, na snazi od 05.08.2014. <https://www.zakon.hr/z/177/Zakon-o-zra%C4%8Dnom-prometu> (7.8.2019.).
- Zračna luka Dubrovnik, 2019a: Statistika, <https://www.airport-dubrovnik.hr/index.php/hr/o-nama/poslovne-informacije/statistika> (20.8.2019.).
- Zračna luka Dubrovnik, 2019b: Tehnički podaci <https://www.airport-dubrovnik.hr/index.php/hr/o-nama/tehnicki-podaci?start=1> (25.8.2019.).
- Zračna luka Osijek, 2019a: O nama <http://www.osijek-airport.hr/o-nama/> (10.8.2019.).
- Zračna luka Osijek, 2019b: Red letenja <http://www.osijek-airport.hr/red-letenja/> (10.8.2019.).
- Zračna luka Pula, 2019: Tehničke informacije <https://airport-pula.hr/poslovno/usluge/tehnicke-informacije/> (13.8.2019.).
- Zračna luka Rijeka, 2019: Tehnički podaci, <http://rijeka-airport.hr/hr/tehnicki-podaci> (13.8.2019.).
- Zračna luka Split, 2019a: Opći podaci, http://www.split-airport.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=187&Itemid=178&lang=hr (15.02.2020.).
- Zračna luka Split, 2019b: Statistika, http://www.split-airport.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=160&Itemid=115&lang=hr (8.8.2019.).
- Zračna luka Split, 2019c: Tehničke informacije, http://www.split-airport.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=182&Itemid=173&lang=hr (8.8.2019.).
- Zračna luka Zadar, 2019a: Opći podaci, <https://www.zadar-airport.hr/opci-podaci> (18.8.2019.).
- Zračna luka Zadar, 2019b: Red letenja, <https://www.zadar-airport.hr/svi-letovi/dolasci> (18.8.2019.).
- Zračna luka Zagreb, 2019: Statistika, <https://www.zagreb-airport.hr/poslovni/b2b-223/statistika/278> (7.8.2019.).
- Zračno pristanište Brač, 2019a: Red letenja, <https://www.airport-brac.hr/putnici/letovi/red-letenja> (23.8.2019.).
- Zračno pristanište Brač, 2019b: Statistika, <https://www.airport-brac.hr/zracna-luka/o-zracnoj-luci/statistika> (23.8.2019.).

PRIMLJENO: 27.1.2020.

PRIHVAĆENO: 6. 2. 2020.

MARCIJA BUDIĆ, univ. bacc. geogr.
Stjepana Ladiša 7, 10000 Zagreb, e-mail: marcija.budic@student.geog.pmf.hr

Doc. dr. sc. SLAVEN GAŠPAROVIĆ
Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II., 10000 Zagreb, e-mail: slaveng@geog.pmf.hr